

(9) 510
HANES ALARUS

AM Y

DANCHWA DDYCHRYNLLYD

A GYMERODD LE YN

**MHWLL PENYGRAIG,
CWM RHONDDA,**

*Boreu Dydd Sul. Ionawr 27ain, 1884, pan gafodd
pedwar-ar-ddeg o Weithwyr eu lladd.*

Prydnawn dydd Sul, aeth parti o ymchwilwyr i lawr i'r pwll, ond effeithiodd y *damp* mor drwm arnynt, fel y syrthiodd tri ohonynt yn ddideimlad, a cholasant eu hywydau. Llwyddodd y lleill i ddianc, ond lled gyfyng y bu arnynt. Enwau y gweithwyr anffodus oeddynt yn y pwll ar adeg y danchwa: Oliver Jones, 33 mlwydd oed, gwraig a thri o blant, *ostler*; Thomas Davies ("Double Power"), *contractor*; James Seville, 50 oed, gwraig a dau o blant, *ostler*; William Williams, tanwr; Frederick Nugent, 45 oed, naw o blant—chwech yn ymddihyn arno am eu bara chaws, *ostler*; John Escott, 27 oed, dyn sengl, *ostler*; Solomon Edwards, 42 oed, gwraig a saith o blant, priif *ostler*; John Haycock, 52 oed, gwraig ac wyth o blant; John Haycock, mab y blaenorol; John Price, 44 oed, gwraig a thri o blant, tanwr; David Jones, 55 oed, gwraig ac wyth o blant, tanwr. Yr ymchwilwyr a gollasant eu hywydau oeddynt: Thomas Lewis (is-oruchwyliwr y pwll), Edward Watkins ("Ned Adare Inn"), a Mr. Daniel Thomas, perchenog Glofa y Ddinas. Darfu i'r olaf gael ei anrhegu â medal aur am ei ymddygiad dewr ac anturiaethus ar achlysur trychineb Tynewydd.

MOR fynych y dygir newyddion
Sy'n gwneuthur bob calon yn brudd,
Damweiniau a dirfawr gollodion,
I gylwed am danynt bob dydd;

Yr Angeu yn rhanu teuluoedd,
 A gosod ugeiniau dan gur,
 A lleisiau'r amddifaid a'r gweddwon
 Yn peri rhyw brudd-der trwy'r tir.

Penygraig, yn Nghwm mawr y Rhondda,
 Sydd eto yn wylo yn gry'
 Am rheiny o'i meibion a laddwyd
 Yn nyfnder yr hen lofa ddu ;
 Y gwyr yn ymadael a'u gwragedd—
 Y tadau'n rhoi ffarwel i'r plant,
 A brodyr a garent eu gilydd
 Gymerwyd o'r bywyd i'r pant

Nos Sadwrn, y chwechfed-ar-ugain
 O Ionawr, yn hwyr yn y dydd,
 Aeth un-dyn-ar ddeg lawr i weithio,
 Heb feddwl am angeu na'r bedd ;
 Ond gyda'r wawr—dyna'r ergyd !
 A glwyfodd galonau pob gradd,
 Ar foment heb eiliad o rybudd
 Hwyr gawsant eu llosgi a'u lladd.

Fe redai y gwragedd mewn dychryn
 I edrych a welant eu gwŷr,
 A'r mamau mewn lludded ac ofn,
 A geisient eu meibion yn wir ;
 O bell ac o agos y casglu
 Y glowyr mewn lluoedd yn awr,
 Cynygient eu gwaith a'u bywydau—
 Ni 'styrient 'run perygl yn fawr !

A'r dewr Daniel Thomas mor enwog,
 Un ffyddlon y bu ef erioed,
 I helpu y rhai mewn cyfyngder,
 Cy'n isel a gwael iawn eu nôd ;
 I mewn mysg ewympiadau a uwyon,
 Anturiodd heb feddwl am fraw,

Ond collodd ei fywyd oedd werthfawr,
With estyn i eraill help llaw.

T. Lewis, ac hefyd E Morgan
A fuont yn ffyddlon a dewr,
Ond yn y tŷwyllwch a nwyon,
Hwy goll'sant eu bywyd yn siwr;
Gobeithiwn na choller ychwaneg
Fywydau mor werthfawr a drud,
A chodir y cyrff oll i fyny,
A'u claddu heb golli fawr pryd.

Mae'r weddw yn wylo ac ochain,
A'r plentyn yn llefain am dad,
A'r fam wedi colli ei bachgen,
Yn ewyno'n alarus trwy'r wlad;
Perth'nasau mewn blinder a thrallod,
Am golli'u cydnabod teg wedd,
A'r ardal i gyd yn ei galar
Am roddi y dynion mewn bedd.

Y plant ânt i'r drws yn y cyfnos
I ddysgwyl dyfodiad eu tad,
Ond nid ydyw ei gerddediad
I w meddwl yn roddi mwynhad;
Mae canfod eu hagwedd druenus,
A'n gwnaent yn alarus i gyd,
Eu prif ffrynd sydd wedi eu gadael
A hwythau heb gâr yn y byd

Fe drowd eu haneddau cysurus
Yn llwm a thruenus eu gwedd,
Yn lle bod yn llanw y cornel,
'Does dim ond eu hebrwng i'r bedd;
Lle gynt y preswyliai gorfoledd,
Yn awr y mae ochain a gwae,
Y gadair yn wag o'i pherchenog,
A drysau pob anedd yn nghau.

A SORROWFUL LAMENT

For the 14 unfortunate men who lost their lives by the terrible explosion which occurred at Penygraig Colliery, Rhondda Valley, on Sunday morning, January 27th, 1884.

HOW great is the weeping and sorrow,
 Now heard in the great Rhondda Vale !
 How sorrowful is the loud weeping,
 And many a pitiful tale !
 For homes have been darkened and emptied,
 And mournful are made by one blow,
 The friends of so many a household,
 By Death have been laid now so long.

'T was early on Sunday morning,
 A dreadful noise loudly was heard,
 All knew that it was an explosion,
 And many werè dead it was feared ;
 The wives and the mothers, and daughters,
 Quick to the pit's mouth made way,
 And there they stood weeping and wailing,
 And waiting all through the dread day.

How many a home is now empty
 Which once was so happy and bright ?
 How empty the chair in the corner ?—
 Now vanished that once happy sight ?
 The widows and orphans are weeping,
 Their desolate state to behold,
 And those they loved one time so dearly,
 Are now lying so dead and cold !

Brave Daniel Thomas he ventured,
 And into the pit did he go,
 While other brave men then there with him,
 But Death so soon laid them low !
 We hope they will soon be recovered,
 And also the other poor men,
 Their bodies be brought to the sursace,
 And carefully buried them then.